

Rågens rike

Jarl Hemmer

Rågens rike

Jarl Hemmer

Rights for this book: [Public domain in the USA](#).

This edition is published by Project Gutenberg.

Originally [issued by Project Gutenberg](#) on 2023-12-31. To support the work of Project Gutenberg, visit their [Donation Page](#).

This free ebook has been produced by [GITenberg](#), a program of the [Free Ebook Foundation](#). If you have corrections or improvements to make to this ebook, or you want to use the source files for this ebook, visit [the book's github repository](#). You can support the work of the Free Ebook Foundation at their [Contributors Page](#).

The Project Gutenberg eBook of Rågens rike

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Rågens rike

Creator: Jarl Hemmer

Release date: January 1, 1 [eBook #72567]

Most recently updated: January 16, 2024

Language: English

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RåGENS
RIKE ***

RÅGENS RIKE

Av

Jarl Hemmer

Stockholm, Åhlen & Åkerlunds Förlag, 1923.

Till mina föräldrar

INNEHÅLL:

Byn

I.

Markus och Klara

De sökande

Hos profeten

Dryckeslaget

II.

Vintern
Mötet

III.

I kyrkan
Spangars kamp
Den vita
Orons dagar
Belägringen av Spangar
I rågen

BYN

Byn låg vid ån, i tvenne hälfter skuren utav dess saktliga och blanka band, som ringlade i tio tröga bukter igenom rågen till den nära sjön. På stranden lågo byns förnämsta gårdar, begapande varandra över vattnet och speglade ett gammaldags behag av höga gavlar, runda loft i vågen. Där låg det rika Spangar högst på krönet, bredbröstat, rött och nämndemannamyndigt, och mitt emot låg på den lägre stranden det gråa änkesätet Gammelgård.

Men bakom raderna av kyrkbyns främste kom varv på varv med hus av lägre stånd, beträngande i brokig kamp varandra bland ladugårdar, bodar,

hemligplank. Allt lägre sjönko taken, tills det hela på alla håll med stiorna tog slut. Så kom där slätten, rågens vida rike, obrutet jämn från sjön till fjärran bergen, blott kluven mjukt av ån och här och var beströdd med ängar, lador, väderkvarnar.

Om du därutifrån såg bort mot byn, du såg i klungans mitt den runda kyrkan, andäktigt blickande åt fyra håll ut över världens gröna prosteri. Hon låg vid bron, med kyrkbyns båda skockar tätt slutna kring sitt moderliga bröst, liksom en anka, samlande de sina till varlig fart på livets vida fält. Och med en ton som av förtroligt kackel föll hennes klocka ut i fältens frid, förkunnande för byn om allt som hände. Hon ringde till begravingar och bröllop, hon ringde latan helg och arbetstid, än var det Kyndelsmässo: minns din spillning — än Mikaeli: storslakt och potatis — Hon ringde solig slätter, skördtid, såtid, hon ringde älskogstid och vinteride.

Det rådde gammal fiendskap emellan de bägge stränderna av denna by, och ån var även vintertid ett vatten, isynnerhet för varje friarfärd. »Hej, kyrkoråttor, är det ont om flickor hos er därborta, ni som byggde bron? — jojo, ni visste nog att hon behövdes...» »Håll truten, hednadrullar, kan vi hjälpa att era flickor vill till kristna sidan, där vi har bättre don än ni hos er. Gå ner till bron i afton och håll i dem!» Så trätte de, men varje välskapt år det kom en tid av vidpass tvenne veckor, då alla bygdens pojkar höllo hop. På våren, när den sista isen skjutit och ån gick strid och karsk som aldrig annars, då kom en sats av timmer ifrån bergen. Det var en gruvlig tid för byns polis, han sprang i gårdarna till täta uppbåd av allt vad mannamod och nävar hette, och varje dotterrik och aktad far låg lättsövd som en gårdvar alla nätter.

Ty jämte timret kom en vildsint flock av svarta karlar ned från ödemarken, med brännvinsflaskan lika lös som kniven. Då utstods mången rykande batalj med stål på ena sidan, på den andra en övermakt av

svartsjukt hat och påkar. Ty timmerjunkare ha tusen konster, och kvinnor älska ju det obekanta. Det slutade som vanligt med att länsman kom körande med kärran full av järn och slog ett par av sällarna i bojor. Och sedan fick man framåt hösten se om timmer veckorna haft andra följder på sina håll... jojo, det hände sådant. Det hände ock, att någon oförskyllad blev skymfligt tagen. Sista våras hade den starka Spangardrängen Markus räddat i elfte stunden Gammelgårdens Klara, byns ros, fast dotter till den leda änkan. Tre svåra knivhugg fick han på den betan, och ända mot Johanne låg han sjuk; dock skall han blivit rikt belönad, drängen, för både värk och sveda nu, så sägs det. Alltnog, när äntligt sista stocken flöt förbi till sjön, där flottarna beslogos med grova bommar, och det svarta paket med skrål och eder vävde sig till sjöss, försvinnande mot andra socknars blå — då drog all byn en suck av mycken lättnad, och frid och sommar kom — och gamla gnabbet.

Ack sommartid, vad du är god mot alla! Ån låg ånyo speglande och blank, med häggarnas buketter över vattnet, och stundom strödde de ett fridsamt snöfall dit ned bland vita moln och himmelsblått. Vid tio bryggor sjöngo tjugu klappräd sin muntra gravsång över vinterns smuts i kapp med tvätterskornas trägna käkar, och hundra ungar tumlade med skrik omkring på stranden, mer och mindre nakna, anfäktande det ännu kalla vattnet. All rymden låg av svedjerökar full: de kommo drivande med kylans drag i kvällarna från mils vitt fjärran trakter och dröjde, doftande i långa veckor. Och gick du ned till sjön, där fiskar Filus mot stuguväggen botade sitt nät, darrhönt och brun och skrynklig som en murkla, du fick en glimt av denna arga gubbe, som levde på din salig farfars tid: »anagga, pojke, vad vi lurar fisken...»

I speglingar och blåa dis låg fjärden så långt man såg, med fiskargubbens flöten i runda kromilurer på sin rygg; de flöto glimmande i stilla slingor, men hoppade ibland och gjorde ringar när braxnarna där nere togo sats. Och

där, kring Kopparholmen mitt på sjön låg röken tät från brännvinsbrännarns panna, och spände du ditt öga länge ditåt, du såg en skymt av en behornad gast, som stirrade ur snåren ut kring vattnet. Det var hans fruktade och röda bock, som förde spiran, när han själv låg drucken.

Dock, brännvinsbrännarn är ett eget stycke. En vår kom länsman åkande till byn att dryfta dryckesfrågorna med nämnden. Men nämnden hade lönligt sammanträtt och slagit sina kloka huvud hopa. Men satte sig, och länsman såg på nämnden, och nämnden såg på länsman — ej ett ord. Då harklade sig äntligt en och sade: »Dethäran... det är långt och dyrt till stan, och törsten sitter stadigt fast i folket, så visst som vi har kvar en tarm i magen. Men ordna frågan, det kan inte skada.» — Och nämnden nickade, och länsman log. Så bar man in av kuttingar ett dussin, ett prov från varje brännare i trakten, och sprunden flögo upp till noggrann prövning. Det sägs att nämnden aldrig sammanträtt och prövat någon sak så djupt och länge, men på det tredje dygnet blev det klart att brännarn Janne hade bästa vara. Och alla andra fingo dyra böter, och mången blomstrande kommers tog slut, men Janne flyttade i frid till ön och brände gladeligt för fulla pannor. Till stöd och värn i sina svaga stunder han köpte sig den fruktansvärda bocken, som stångat mången obedd ut i sjön, och strök den röd till yttermera hemskhet. Där satt han nu, av traktens karlar älskad, men hatad hjärtligen av mången hustru. —

Ack sommartid, vad du är god mot alla! Men häggens väna blomningstid vid ån och lärkornas och juniljusets tider var ännu ej de ungas tid i byn. Den kom först senare, med ljumma kvällar och fälten böljande av höga ax. Ty det fanns ingen skog på hela slätten att gömma vandringer och älskog i, och flitigt smorda gångjärn hjälpte föga, när intet vintermörker skylde smyget. Men rågar fanns det, gömmande och höga, som tvenne sköna månar skänkte skydd. Det var en syn att skåda, när de rykte: i gula moln gick hela slätten då, hustaken ströddes rart med pollenpuder, man nös som mjölnare

mot skymda soln, och månet gammalt kött fick lust att tokas; det blommade i ån, i alla brunnar, allt blev förgjort med ens — när rågen rykte satt själva kyrkotuppen gul om näbben.

Då var den rätta tiden redan där. Man viskade: »I kväll vid Grannaskröken...» Och tvenne ekor rodde långsamt dit, den ena först, och senare den andra. Man steg i land, drog ekan upp i säden och fann varandra — och försvann i rågen. Man viskade: »Det adertonde diket från Staffans gårdsgård räknat», och man rodde och räknade med åran, och man fann sin sökta blåklint — och försvann i rågen. Att vandra samman mitt på ljusan dag på öppen landsväg, ansågs otillbörligt. Men mycket kunde ske, blott ingen såg det, och mötas nattetid var ingen skam. Ack rågen, lördagsnätterna och loften, de visste de — men det fanns lag på allt sen gamla tider, fastän icke skriven.

Man älskade som barn i denna by, men gifte sig av gammalklok beräkning, beroende av ägor och bekvämhet. Där bonden satt i kvällen på sin trappa, begrundande sin äring över pipan, han kunde ropa till sin granne: »Hör, jag menar liksom jag det kunde passa, om vi slog hop vår Matts och eran Lena, det bleve, jädrar, femti feta tunnland.» Och grannen kom och tyckte lika han och gav sin hand på det vid kaffehalvan, och Matts och Lena gifte sig till vintern.

Så gick det till, och oftast gick det väl.
Småsaker, sådana som hjärtetycken,
ha sällan fått en stadig by ur stället.
Men en gång... Ja, just det skall här berättas.

I

MARKUS OCH KLARA

På Spangar gol den första morgontuppen och sträckte flaxande sin duvna hals mot österrodnaden. I lagårdslängan begynte ren ett rolöst tramp av kritter, de sedan fyra år värdinnelösa. Men ännu sprang den första pigan ej med hoar över gården, ännu sovo i svarta skorstenspipor alla rökar.

I gamla loftet, lutande mot ån, där dunklade barmhärtigt julinatten ännu en stund för Spangars starke dräng, som sov med nytorrt hö till huvudgård och fårskinnsfällan borthängd sen Johanne. Han sov i klöverdoft som ingen visste, han log ibland mot något välkänt lent, som gycklade inunder ögonlocken; han log och vände sig och körde armen så kärligt krökt i klöverdunklet ned, som håvade han in en smeksam fläta. Den drömmen drömde bara han i byn, och gjorde någon annan det, så ljög den.

Det ljusnade. Ur stockens murkna nåtar begynte gula ränder sippra fram, och gluggen riktade sitt vita öga med väckarmaning in mot sovarvrån. Nu reste drängen sig, en lurvig björn som fyllde loftets mått från golv till tak, än litet benstyv av de kära bett, som Gud ske tack och pris han fick i våras. Han gick till gluggen. Ån låg ljus därnere med alla näckroskronor öppna redan, och morgonsolen tände på som bäst de övre rutorna i Gammelgård. Se där, nu slog hon eld i Klaras ruta. Men tecknet, hennes tecken syntes inte, och brinken låg där ännu tyst och tom. Han gned sig väl i ögonen. Nej ännu där märktes intet på den lilla stången, som stack en obemärkt och hemlig aln liksom en fågelkäpp ur gavelfönstret. Nu rördes stugudörren.

Äsch, det var den leda änkan, moran; ut på trappan hon steg med båda händerna i höften, vattkammad, fet och i sin bruna kofta. Där stod hon, tuggande mot morgonsolen på något giktsjukt groll, som natten samlat. Och drängen tuggade i gluggen med, halvt skadeglatt, halvt med en lust att bitas. Så gick hon in igen och stängde dörren.

Då var det vi som hunno först i dag. Han tänkte: »måndag — bort till Sjöfallsängen»... Så kröp han in i loftets trängsta vrå, där gavelväggen stötte hop med taket just under åsens gamla väderhane. Där var ett hål i pärtorna, ett block, två snören och en brokig samling småting: fem sorters tyg, en gyllne ring av trä, därtill en hop av skilda sniderier.

Nu gick en liten lie upp till väders, behängd med ringen och en kvist med grönt, ty det var kärt att pynta smått sin majstång. Den sade: »Jag är din, och jag är glad, och jag skall bort till slätter, så du vet det.» Och resten mindes Klara nog sen sist. Ja Klara, hon var snäll att hitta på den ena spjuverkonsten på den andra, som gjorde dagen rar och ån så smal. — Men nu var tid att gå till morgongröten.

I stugan var ett surr av runda pigor, kring bordet smällde skedarna som kläppar mot fatens bottnar. »Se godmorgon, Markus, hur sovs det nu för tiden där på loftet? — bra längesen du sist såg opp till oss, hehe, jojo, vi duger inte mera, det tror man nog...» Så gåvo alla hals. Ur stuguvrån bröt lös en rostig hosta, en djup och tung: det var den gamla klockan. Hon kämpade en stund, tills luckan gick, och ut dök göken med sin breda näbb och kuckade beskäftigt fyra gånger. Då hördes steg, och kammardörren gick upp, husbonden, änklungen steg ut på tröskeln; godmorgon, nickade han resligt styv, och pigosnattret saktade respektfullt. Men vad var detta? I sin svarta väst, den sammetsfina, prydd med röda gnistor, och snövit skjorta stod han helgdagsklädd, och ändå var det måndag mitt i slättern! Från skåpet lyfte han sitt ekschatull och slog dess spegel upp vid

kammarfönstret, han brynte kniven väl mot stövelskaftet, så gick han an med den i söndagssåpan. Och ändå var det måndag mitt i slåttern...

Nej, skeden ville ej i dag till munnen för Spangardrängen, det var som förgjort. Det vassa rasandet vid kammarfönstret lät olycksbådande, som skar den kniven igenom något ömt på honom själv. Han visste ej, men anade dess mera. — Så tog han mössan, men vid kammardörren han dröjde tvekande ett ögonblick. Ur spegelskivan såg på honom stint det fyrtiåra nämndemannahuvud, stenhårt, med tvål i gråa tinningstesten. Det låg i dag i dessa lugna ögon en otäck glimt av oro, och kring munnen stod spänt ett drag som sade: vi ska se! Men drängen talte, och hans mål var dåligt: »Jag far alltså till Sjöfallsängen jag, och vart skall du, som står dig på måndag?» Då reste Spangarn sig, strök kniven av och såg på honom med ett illsint löje: »Jag tänker mig till andra sidan ån. Vad unga gör, kan gammal ock försöka. Vi råkas senare på Sjöfallsängen.» Så slöt han dörrn. Och drängen tog sin lie från farstuknaggen, gick till stranden ned, sköt ekan tungt och tankfullt ut i vattnet.

Han var så modfälld, att han glömde se mot Gammelgård, om där ur Klaras fönster var stucken någon blommig kvist till svar. Han märkte intet, där han rodde bort på lugna ån, ej flickorna på stranden som ropade honom an vid sina baljor. Han märkte solen ej, han märkte ej näckrosorna som snodde sig kring åran. Emellan stränderna gled båten fram den vanda vägen med en dyster jätte, som satt i stentung stirran mot dess botten. Nu törnade han i. — Så, Grannaskröken var redan där, då kunde han ta land och snedda genom fältet ned till ängen. Han steg ur båten, drog den upp mot brinken och lade långsamt lien över axeln.

Då vajade i rågen som en il på branten över Markus' tunga huvud. Den delade sig mjukt, och något rött blev synligt mellan stråna. Högt på

stranden stod Klara skrattande, i hennes hår brann solen som en gyllne eld bland axen. Hon sträckte famnen till ett glatt godmorgon.

Var finns en sorg, som icke mister mörkret, när glädjen ljusögd dansar den emot? Var finns ett moln, som näns förmörka källan, då morgonljuset just har tänt dess spegel? Först långsamt vinner dunklet åter mark i mänskosjälens land, och blåa himlen för horisontens åskor krymper hop.

De gingo utmed renen ned mot ängen, hon först och lätt, han senare och tyngre. Och solen vandrade i rågen med, framrullande i öster som ett eldhjul på vågorna av axens blanka slätt; den sjönk ibland, men höjde sig ånyo ur sädeshavet, starkare alltjämt, till dess den nått för högt att mer försvinna. Han såg på Klara, där hon sprang så lätt på dikesrenen, vippande som ärlan, och mindes plötsligt vad han hört en gång »profeten» Josua, den tokern, säga: »Den flickan liksom dansar när hon går, hon liknar ackurat ett vintersto, ett ungt och ystert, första gång på ängen.» — Ack, skulle väl den dansen nödgas gå från ängen bort till Spangars bistra stuga?

Allt lägre sjönk hans huvud där han gick, alltmer sjönk stövelklacken ned i leran. Och just där Grannasdiket nådde ut mot ängen, och den blåa sjön blev synlig, han snubblade och satte sig på renen, besegrad av en övermäktig tyngd. Då vände Klara sig, smög bort till honom, begrov förskräckt sin hand emellan hans, och drängen lättade sitt tunga hjärta. Han sade: »Se, om Spangarn och din mor drar jämt, då är det ute med oss båda. Jag ante liksom länge detta, jag, och västen och hans ord i dag gav visshet.» Hon svarade: »Jag ville se den väst, som skulle vrida mig så glömsk och galen, att ej jag visste vem jag håller kär. Du hjälpte mig ur flottarföljets nävar, för min skull har med halva byn du slagits vid lördagsdanserna, med ingen annan har jag på loftet sovit emot söndan, fast pojkar i tjug stått utanför och ömsom hotat, ömsom bett på gården. Din är jag, Markus, din skall jag förbli.» — »Men om han tar dig, Spangarn», mente drängen, »om

mor din nödgar dig, vad gör vi då?» Mot åkerrenen ned sjönk Klaras huvud, och sakta kom det: »Ja, så sannerligen om jag vet råd...» Så ljusnade hon åter: »Det vet jag bara, att så mäktiga ond kan Spangarn inte vara, att han gör det. Så vrång kan världen inte vara skapt, att hon vill klyva det, som vuxit samman så hjärtansinnerligt som du och jag. Jag känner, att hur än det månde gå, — om mor och Spangarn nödgar mig till kyrkan, om präst och klockare och länsman själv må låsa fast mig vid hans äktasäng, om jag blir galen, om jag går i sjön, om jord och himmel reser sig på tvären — din blir jag dock till sist, var viss på det.»

De orden bredde bitterljuvlig balsam på drängens sjuka hjärta, och han teg. Snart funno de ett språk, som läkte bättre inunder sädens välbekanta sus. Och solen steg, och det blev tid att skiljas och vandra var till dagens långa värv. Han stod och såg, hur hennes röda klänning liksom en låga fladdrade i rågen från teg till teg, tills slutligt den försvann. Så tog han stenen fram och brynte lien.

* * *

Mot middagen kom Spangar ned till ängen, av räfserskorna följd och arbetsklädd. Med svett i pannan såg på honom drängen, men intet läsligt märktes i hans drag. Han tog sin lie som om intet varit, och båda mejade en ordlös stund bredvid varandra i det höga gräset, tills slåttergatan drog sig ned mot sjön. Då höll han upp och vände smått på huvut: »I morgon tar vi hop med annat göra. Det gamla loftet där vid ån skall rivas, jag gitter inte se det skräpet mer. Du är en bra och prydlig dräng, så du kan också sommartid få bo i stugan.»

Han såg mot drängens krökta jätterygg. Det kom ej svar. Han tyckte blott att lien i gräset väste till så sällsamt vasst.

DE SÖKANDE

I byn lopp ryktet kring från dörr till dörr, talträngt, begynnande på tröskeln redan, och Spangars frieri blev mycket dryftat. Man sparte varken lovsång eller läppgäld, men ett stod fast: när Spangar en gång giljat, var saken avgjord som en hovrättsdom.

Och mången prydlig pojke klådde sig modfälld och snopen i den bruna nacken och tänkte: »Hon satt lösare ändå, så länge drängen hade hand om henne. Nu ligger hon i evighet för ankar.» Så gick han ut i solskenet och svor och sparkade en båt från land och rodde på blanka dagen bort till Kopparholmen. När han kom åter, var han röd i syn och hötte över ån och skrek att alla därborta skulle nackas innan kvällen. Det blev med ens en rad av stora slagsmål, som hade timmertiden gått igen, men mitt i detta vredens rörda hav stod nämndemannen klippfast, oantastlig.

Blott en det fanns, som sade högt och klart att det var orättfärdigt, det som skedde. På Vägasked, ett stycke utom byn, där bodde Josua, den tappre tokern, »profeten» kallad för sitt stora skägg och för sin stora iver att förkunna. Han var en man som vandrat världen kring i sina unga år — nu satt han stadig i stugan med en sjuttiårig dräng, dansmästaren i byn trots gikt i benen och Josuas kumpan och käre broder. En glädjens gråa härold var profeten, en man av egen tro, som skar ihop med allt vad prästerna och kyrkan lärde. »De bygger taket alltför högt», han sade, »de tror vi värms av moln och tockedär. Jag ger en himmel jag, som sitter trängre kring kropp

och själ, som ullen omkring fåret, men det är varmare, gottfolk, i den.» Och varje söndag, just vid kyrkotid när folk i svarta rader gick på vägen, andäktigt och med psalmboken på magen, då ljud från Vägasked så fönstren skrällde en hädiskt glad och brakande musik; de mässade med kraft, de båda gamle, de nya psalmer då som glädjen diktat. En pest, ett plågoris var han för prästen, och bannlyst var han ifrån predikstoln, men mera blev det ej — ty mannensandel var oförvitlig, hur man än den vände. Han gjorde ingen ont, ej ens sig själv. Att så och plöja var hans sanna gudstjänst, och när ej egna tegar räckte till, gick han till grannens, jodlande och svettig. Dock fanns det ej i hela byn en häst som hade goda dagar som profetens, oskodd beständigt, svällande och blank; och det fanns ej en dräng i hela världen som han på Vägasked, den sjuttiåra: när han ej sjöng och dansade, så sov han. Man undrade med skäl om icke skäktan blev vänligt matad på profetens väggar. Men emot präst och kyrka var han arg.

Man log i allmänhet åt hans förkunnan och pekade betänkligt upp mot pannan. Förryckt han var, det kunde knappast jävas, men han var lycklig på ett konstigt sätt, så kanske fanns det någon kraft i läran. Det var ej underligt, att det ibland blev litet glesare på kyrkobänken och väktaren fick lov att låsa dörren; ty det var mycket muntrare i rian, där Josua höll andakt med de sina. Alltnog, nu hade han på sista mötet förkunnat öppet för en häpen hop, att kärleken är mera värd än pängen och dräng är lika god som nämndeman.

* * *

Men över ån ljud tunga slag och gnissel, kring vattnet yrde damm och torvströ ut. Högt uppe på ett stympat lyckans tempel stod drängen Markus med ett spett i handen och bände tyst med sammanbitna tänder. För varje bjälke, som till marken föll, han tyckte att ett stycke av hans liv for med i djupet, dunsande och bortslängt, och lutande han stod ett ögonblick och såg dit ned mot bråtarna på stranden. Men andra spettet skötte Spangarn själv

på andra sidan stocken, och de sågo varandra krökta, lurande i syn, men sade ej ett ord, blott bände båda. Och loftet smälte snabbt mot marken ned.

Förbytt var dagen, likaledes natten. Han hade flyttat in till stugusängen, den övre, under klockan just, där göken lät upp sin leda visa i hans sorg. Med ens var Spangar bliven tjuvarädd, lyhörd och lättsövd snokade han ständigt vid farsturigeln, bitti steg han upp, men sent han lade sig och glömde ej att skjuta kammardörren upp till natten. Det blev med ens som hade Klara bott i någon annan värld, och på det viset rann veckan långsam, plågosam till slut.

På söndagsmorgonen stod drängen upp och fejade sig länge framför spegeln, så gick han raka vägen över bron till Gammelgård — nu måste han få visshet. Hans hjärta bultade, det lät som någon sprang efter honom, och ett ögonblick såg han sig tvekande omkring på trappan. Så lade han en väldig hand på låset.

»Godmorgon», sade han. »Godmorgon» kom det liksom på nåder med en nick från moran, som stod vid grytan och som vände litet på ögonen, de elaka och rappa. Men Klara syntes ej, och det var väl. Vid väggen sutto bröderna och rökte, den hederlige Gusten, Jan och Lill-Matt. De tittade på honom, som de sagt: Vi menar nog att passligare varit om dräng och päng behagat höra hop, men hin kan råda bot för världens gång. — Han satte sig på bänken, såg i golvet, och det blev otäckt väntanstyst i stugan, blott grytan puttrade och klockan knäppte. Han tummade sin mössa tio varv, så lät han äntligt munnen opp och sade: »Jag kommer bara för att säga det, att fastän dräng, så är jag rätt behållen. Utsockne far min är, men väl beställd, ehuru det blev trångt på gubbens hemman. Törhända har jag snarligt jord att vänta. Så det är bara det jag vill ha sagt.» — Då vände moran sig, hon tuggade ett skratt itu, så kom det honungslent: »Om det är Klara som du

siktar efter, så är det lite sent, min kära dräng. Åt Spangar är hon allaredan lovad, och ringarna är tingade från stan.»

Då reste han sig, spottade och gick. —

Nej, rätt stod ej hos människor att få! Han tyckte att de mötande på vägen försmäddligt tisslade och vände sig: där går den stackarn, han som miste flickan, måntro han skall till sjöss att svalka svedan på Kopparholmen?... Akta sig för bocken... Han drev och drev, som letade han något, och hjärtat sprang, som var det eftersatt, men svångt och svindligt var det i hans huvud. Igenom långa rågar drev han ned och märkte icke, hur han rev i axen. Nu stod han ju vid sjön. På farstutrappan satt gubben Filus, plirade och rökte, en ruggig råtta, krupen ut i solen. Han grymtade goddag, och Markus gick och satte sig på trappan vid den gamle. Han sade: »Du som är så mäktig gammal, kan du ge råd, du vet väl hur det är beställt med mig, sen Spangar tog min flicka?» »Jojo, det vet man», svarte gubben buttert, »att mört har galla likaväl som haj.» Han teg och plockade en stund på snuggan med nävarna, försilvrade av fjäll liksom två rimfrostströdda svarta kokor. Så spottade han ut en brungul sås, som då en murkla spricker upp och tömmer en giftig saft på backen, och han sade: »Nu skall du fanimej få höra råd. När jag var ute här i förra veckan och vittjade vid Simonsgrund, du vet, då hade jag förbannemej på kroken en gädda, sån jag aldrig skådat förr. Hon vägde säkert sina tretti skålpund, och fet och frodig var hon som en gris. Nu är ju saken den, att jag med tiden har blivit lite klen för tocken basse, skackhänt och styv, och svårt har jag att kröka. Men vacker var hon, och jag bjöd mitt bästa, för det var synd att lämna dylik stek. Vi väsnades, vi två, till sena kvällen så vattnet yrde — jädrar, det var grant! Till båten fick jag henne gång på gång, men in i båten fick jag henne inte, för yxan var i land, och mina armar var alltför dåliga — förstår du, pojke? Och solen sjönk, och det blev sent och skumt. Då halade jag sista gången henne till båten in, välsignade och sade: Nu får du fara saligen i frid, men minnas mig, det skall

du — och jag klämde med tummen hennes ena öga in. Så skar jag reven av och rodde hemåt. — Jo jo, man tager vad man taga kan, förrän man lämnat nåt — förstår du, pojke?»

Men drängen spottade, steg upp och gick.
Nej, råd stod ej hos människor att finna!
Så gick han bort och satte sig i kyrkan.

Där talte prästen om Matthei tolfte, hur Jesus gick igenom gyllne säden på sabbaten, hur hans apostlar bröto av axen då, och det var icke synd. Ack vackert var det. Drängen sjönk i tankar, han hörde sädens välbekanta sus, och syner stego upp — hur han och Klara tillsammans vandrade bland gyllne ax. Då började hans hjärtenöd på nytt. Nej, honom hjälpte ej Matthei tolfte, det fanns ej ångestbot i kyrkan heller! Han tyckte alla tittade sig om: där sitter han, den stackaren som bonden tog flickan av, nu tror man prästen duger... När utgångspsalmen kom, och klockan tog i tornet upp, då sprang han brått på dörren, och hjärtat skenade i bröstet med, men svängt och svindligt var det i hans huvud. Och åter drev han ensam ut på fältet med klockeklangen efter sig en stund.

Vad var det då? På stigen mitt i rågen, just när en kåre strök igenom den och böjde axen sviktande mot marken, då skymtade därborta något rött, som långsamt, långsamt kom emot på stigen. Ja, Klara var det, men förändrad var hon: hon gick med ögonen mot jorden ned, som letade hon någonting; i nacken låg söndagsduken fallen, dammbetäckt var hennes hår som efter mycken vandring, det brann ej mer i solen som förut. De möttes mitt i sädeshavet, stodo orörliga ett ögonblick och sågo varandra an, tills tårar trängde fram. Så togo de varandras händer tveksamt. Hon sade: »Jag har vandrat hela dagen, som om jag sökte något, vet ej vad.» Han svarade: »Med människor och Gud har jag gått hop, men ingen kan oss hjälpa.» Det blev så vetyst. Aldrig hade rågen bedrövat viskat kring dem som i dag, och

länge stodo de med sänkta huvud. Då sade hon: »En enda ömkar oss i hela byn, fast han är tokig, sägs det. Jag var i dag på Vägasked, jag talte med Josua, han svarte mig: Mitt barn, förvisso kan jag hjälpa dig till rätta. Han sade något om att lyckan inte beror av väl och ve och tocke skräp, fastän man tycker så, då hjärtat våndas. Dock, mente han, var frågan kvistig, tålte betänkas väl och skrivas ned på papper, så han bad anstånd till i kväll på mötet. Då skall jag sannerligen rensa byn från köpenskap med kött, så lovte han. Jag tror ju ej så stort på denna hjälpen, men du skall komma dit i kväll, du ock, törhända har han ändå somt att säga.»

Så sade hon. Bedrövade de skildes och gingo skyggt åt var sitt håll i rågen.

HOS PROFETEN

Ur gamla rian invid Vägasked stod röken tjock som ur en lördagsbastu, och värmen steg och dansade kring taket mot julistjärnorna, som bleka tändes. Ty det satt övermåttan mycket folk därinne, väntande på golv och bänkar. I dunklet snuggorna som röda ögon bespeglade en näsa var och en bland hoparna av sammanträngda huvud; i alla vråna, proppade med ungdom, där var det klämmor, listigt knip och tissel; men framför menigheten stod ett bord med tvenne ljusastakar, och en tunna på vilken sjuttiåringens klaver låg hopknäppt som en jättelik postilla. Och hostan steg, och röken steg och väntan: månnstro spektaklet snart skall börja på?

Men skilda från varann av halva byn i var sin vrå de väntade, de båda som smugit dit i kväll från skilda håll. Emellan dem låg en osynlig tråd igenom mörkret dragen, och de sade fast ingen hörde det: här är jag, kära!

Nu syntes tjänaren. På sjuttiåra och litet sviktande och mjuka ben gick han till bordet, tände värdigt ljusen. Han klappade i händerna och sade med apostolisk röst: Nu kommer han! — In steg profeten, skrudad i en päls, ty värdighetens lag går framom värmens; hans ärevördiga och gråa skägg flöt ned i forsar kring den svarta ullen; hans panna lyste hög och siarklar, fast tinande och droppig, och i handen höll han ett stort, förväntningsdigert ark. Han nickade åt tjänaren, som tog sitt handklaver och satte sig på tunnan, och så gick lystringspsalmen lös i templet:

Hej, hjärtans systrar, hjärtans bröder, nu samloms omkring glädjens
bord, nu sjungandes från norr till söder lovprise vi vår gröna jord!

Si, solen skiner gladeliga,
tre fagra aln är sädens höjd,
och herr som dräng och fru som piga
hugsvalas nu av samma fröjd.

I kyrkan prästen himlamanna
utskiftar åt oss, fet och fin,
men svetten, bröder, på vår panna
är mera värd än kyrkovin.

Ty säkrare än himlastegen
är jordens älskeliga mull,
och dyngan, där hon ler på tegen,
är mera värd än molnens gull.

Så fröjdom oss med mycken gamman i livets sköna högtidssal, och
lekom vackert allesamman i denna nådens gröna dal!

Den gröna nådens dal blev rikt beströdd med munterhetens blommor, när
den kom för sista gången åter i refrängen. Det dröjde länge innan larret
lagt sig, men äntligen blev det tyst, blott drängens dragspel gav till en mäktig
suck och sjönk ihop. Då steg profeten upp emellan ljusen. Han växte
tigande ett ögonblick, och skenet blänkte kring hans höga panna och glänste
i hans skägg. Nu tog han fram sitt papper, lyfte det och talte: »Bröder, vem
av er finns, som ej ser ned på tuppen för tuppens tuktolösa seders skull?
Och dock... och ändå... nejgu, om jag skönjer!...» Han lutade sig närmare
mot ljuset, men någon pojke i en mörksens vrå — det var väl någon ifrån
kyrkosidan — gol till ett tag, och skrattet tjöt en stund. Profeten väntade

tills stormen mojnät, så tog han om, helt nära ljuset: »Bröder, vem av er finns... förhanne mig jag ser!...» Och åter blev det munterhet i rian.

Omkring profeten tassade aposteln och flyttade på bordet av och an de båda ljusen, rykande kring skägget. Men sommarnatten höll sin andedräkt ett ögonblick och dämde draget till, förrädiskt väntande den rätta stunden. Nu stodo vekarna allvarligt stilla. För tredje gången började profeten med skriften tätt till ljuset: »Mina bröder...» Då hoppade den lömska lågan in i papperet och därifrån i skägget, det gnistrade och fräste som om djävuln förvandlat Josua till idel eld, och sjuttiåringen fick brått att släcka, och allting blev ett hav av skrik och skratt.

När Josua till sist kom ut ur flamman och såg sig kring, förvandlad och förtvivlad, låg rian hemsk att se: från vägg till vägg ett Babylon av sönderbrutna bänkar. Därute hördes ännu skrik och rop, men vid hans fötter låg hans gråa broder och läste böner mot en kullstjälpt ho, med knäppta händer, drypande av väta.

Och all hans storhet dröjde som en os, en vämjelig och frän, i tomma luften, likt röken från ett gammalt kättarbål.

Man skrattade i byn i många dagar. Men Josua var ingenstans att se, han höll sig undan, hängsjuk och förgrämd. Profetens stjärna gick i moln med skägget, enväldigt ledde kyrkan åter själen, och köttets köpenskap stod fast som förr.

DRYCKESLAGET

En afton sade Spangar till sin dräng: »Nu har vi slåttern klar, en tunna buska står jäst och färdig, säger pigorna. Tag kuttingen och ro till Kopparholmen, så tar vi oss en styrkare i kväll. Men rappa dig, och reta inte bocken!»

Hans röst lät oförställd, och drängen steg med mynt och kutting rustad i en eka och spände i, så ån svall upp mot stranden. Men hunnen ut på sjön han saktade och vilade på årorna ett tag. Vad månede Spangarn mena med sitt brännvin?

Det var så stillt på fjärden. Slut var låten från junimyggens skyar över vattnet, ej ens en and som sam vid vassens bryn, ej ens en fisk som slog och gjorde ringar. Sjön låg orörlig som en skiva glas emellan tvenne världar, lika båda, med samma moln och samma stränder var.

Vad månede Spangarn mena med sitt brännvin?
Så tog han i med årorna på nytt.

Han hade icke smakat starkt sen våren, sen denna gång med knivarna och Klara, för det kom bättre dagar då, gunås. Men nu var hon förlorad. — Drängen rodde allt häftigare, kuttingen i aktern brann grannare alltjämt i aftonsolen och vickade för takten av och an.

Fördubblad Kopparholmen sam i stiltjen, med tvenne skogar, tvenne strimmor rök, blott litet dunklare den undre hälften. Och mitt i bilden stodo tvenne bockar och stirrade — nu rörde de sig båda, tills de vid vattenranden gingo hop i en förfärlig, långbent dubbelbock. Med fyra horn på sina tvenne huvud han stod och väntade, den röde djävuln, och brännar Janne syntes inte till.

Han rodde i en lov kring udden, rodde runt hela holmen — bocken följde efter och gjorde höger om och vänster om som en gardist, för varje gång han vände. Då miste drängen tålamodet sist. Han körde stäven med ett ryck mot stranden, steg upp och dängde kuttingen i land. Och just när bocken krökte och tog sats för att ge blecket respass ut på fjärden, han hoppade ur båten så att vattnet kring stövelskaften smällde; bakifrån föll han den röde väktaren i hornen och skruvade dem hårt i nävens städ. Så vandrade de nackstyvt inåt holmen.

»Gomorrøn», sade Janne, »det var fan till aftonpolska — inte var det bocken som stal din flicka av dig, häh-häh-hä? Men varför skrek du inte, din boricka?»

* * *

»Var har du alla grannar?» frågte drängen, när han med brännvinet steg in i stugan där nämndemannen ensam satt vid bordet, — »är de ej komna än till slåtteröl?» Men änklungen slog askan ur sin pipa och svarte kort: »De kommer inte alls, det är vi två i afton som skall dricka.»

Bestört såg drängen honom an ett tag, så kallnade han till med knuten näve. De orden hade kommit med en ton som Spangar spänt en båge, och det blev så trotsigt tyst, som när ett envig börjar.

Nu satte de sig mittemot varann på var sin bänk, ansenliga och styva. Emellan dem låg bordets furuplanka, bemannad med två stop och tvenne muggar; på ena sidan buskatunnen, flugen på bordet upp, med svickan lös i sprundet, och på den andra kuttingen, den trinda. Först fylldes muggarna till randen på med brännvin, därpå fylldes öl i stopen, så knackade i skivan Spangars mugg, och båda bälgade i takt till botten, men tigande, fast mycket blod sköt upp med många ord från underjordens rike.

Omkring dem dunklade den stora stugan. Snart skönjdes inte göken mer i vrån, han gol som ur en fjärran värld av mörker, snart hördes knappt han mera, tyckte drängen. Men kopparpannorna på spiselhyllan begynte slingra sig som Mose orm, och kuttingen tog långsamt opp en vals på bordet, blänkande som mån i natten. Alltjämt var Spangars knackning dock förnimbar, fast sällan, tyckte drängen, och till väders gick mugg som stop, med bottnarna mot taket.

Igenom Markus' själ flöt brännvinsfloden i våg på våg med allt vad livet äger av färger mellan rosenrött och svart, och ölets dyning rullade därefter med dunkel suckan, grävande mot djupen. Än tyckte han, att på en blommig äng han dansade som kejsare i solen, och hela jorden neg, och någon trädde ur rågen ut med kärligt sträckta händer och gyllne mynt på varje fingerspets. Än låg han som på bottnen av en å med munnen full av gyttja, medan alla däruppe rodde bröllopsklädda bort och ingen, ingen hörde hur han skrek... Då slog han handen som en sten i bordet och grinade mot Spangarn som en varg.

Och plötsligt märkte drängen att hans tunga begynt att tala mångahanda ting, förtydligade rikt med många bilder. Först mente han att livet är en himmel, beständigt, evigt, och i alla väder; så grät han svårt, ty det är vrångt och haskligt och lika skrumpet som en gammal kolort; så mente han att det går an ändå, blott man står väl hos flickorna som han; han skröt och

skräppade en rundlig stund, till dess han sjönk på nytt i nästa vågdal, och sist flög omotståndligt från hans läppar det sista, dödligt sagda ordet — Klara.

Då tyckte nämndemannen stunden inne att gå till verket. Han steg hastigt upp, han lutade sig framåt över bordet och lade munnen tätt till drängens öra. Han väste något, vit i syn med ens, så vit att skinnet lyste genom dunklet. Han frågte något, och han bidde svar. —

Var det för sent? I slocknad väldighet den druckne hängde tigande mot bänken. Det kom ej svar. Blott drängens huvud föll mot golvet under frågans tyngd ett stycke. Betydde det ett ja? — än vitare blev bonden, och han skälvde där han stod. Så böjde han sig åter ned och frågte och väntade med återhållen anda. Och Markus' huvud sjönk en bit igen, men ur hans öppna mun kom intet läte.

Då smidde änklungen en senig ring kring drängens mjuka midja, spände knäet i ryggen på den dinglande kolossen och räck och bände, tills han stod på benen. Så bar det av med många kast på dörren och ut på trappan — där fick massan fart, brådstörtat tumlade den ut i natten.

I drängens själ var skumt, men ganska glatt. Han stapplade och stapplade framåt mot något skönt, som vinkade i mörkret. Besynnerligt var kyrkbyn blivit stor, märkvärdigt, huru allt med ens var omskapt! Hej, jorden snurrade inunder foten precis som det stod sagt i någon bok, och dösen där, som just han gick förbi, — det var förhärdat hur den hängde efter och åter rände honom rakt i benen! Var manne Spangarn blev, den usla stackarn? Han borde kommit med och sett spektaklet. — Anamma, sicket trångt och lustigt prång!... .. som skapat för en råtta... väggen klämde på båda sidorna, hur än man gick. Sådär, nu kom vi äntligen ut ur hålet... Han gick och gick med tålmodigt sinne. Han strävade som mot ett fjärran sken, ett stort och vänligt, tänt för honom enkom. Det tycktes honom stundom som

en hand, en stark och osedd, ledde färden framåt. — Var manne Spangarn blev, den stackars saten?...

Nu skymtade en dörr — här var det visst... Och se — nu stod den öppen av sig själv, och han kom in så lätt som om han flugit. Han snubblade i något mjukt, han föll, men vänligt låg han som bland idel rosor, och något varmt och svällande och lent kom nära honom, strök sig mot hans axel.. Då lade han sig saligen i ro och somnade med sammanknäppta händer. —

Men utanför sin svinastias dörr stod nämndemannen än en stund och lyddes, till dess att allt var väl beställt därinne. Då gick han bort till brunnen, vädde upp iskyligt vatten ur dess djupa grund och vaskade sitt huvud väl och länge. Därefter klädde han i kammarn om sig, tog på sin helgdagsväst, den sammetsfina, med gnistor prydda, och en snövit skjorta; han fejade sig omsorgsfullt i spegeln; så tände han en lykta och försvann.

Snart kom han åter, följd i lyktans sken av någon vit och vettskrämd — det var Klara. Han ledde henne bort till svinastian, slog dörren upp och lyste inåt ströet. Rödögd och grymtande den feta son for upp ur drömmen, men inunder henne låg något väldigt, snarkande och svart. Han lyste närmre, sträckte handen ut och sade: »Se, där har du honom nu, än sover han hos dig och än hos suggan.»

II.

VINTERN

Nu låg det vita täcket över bygden, ån sov därunder, slätten sov och sjön, blott människorna voro stundom vakna. De trängde sig ihop i varma stugor och makade sig närmare varann kring spiselkransen, stirrande och tysta. Och stugorna, de gjorde sammaledes: det var som alla kurade ihop de snöbetäckta taken omkring kyrkan, en skara nissar, klädd i runda huvor, hjälpsökande och rädd att bli allena på denna vintriga och öde slätt.

De flätade tillhopa sina rökar betryggande, som ville de ha sagt: vi äro många, här är mycken värme. Allt krympte samman, medan nordanvädren från fjärran kommo pustande mot byn med tunga suckar, som när pälsar falla. Men mitt i skocken stod den runda kyrkan och sträckte signande sin vita tupp mot molnens låga mörker över slätten.

I tungsint skumma aftnar sutto männen och blåste tobaksmolnen sömnigt ut mot elden, medan hustrur, barn och husfolk bakom dem trängdes, lyssnande i tystnan om icke något mer än vindens yl man månne höra få i denna kvällen.

Enstaka föllo orden, tungt och droppvis som ur ett fruset flöde, trögt att tina. Kanhända fälldes något ord om drängen, han, som en morgon efter slåttertiden rök av till skogs och sedan ej synts till. Han lär skall vistas nu där upp i berget bland timmerhuggarna, det svarta packet som vi har här, då ån går upp i vår. Han vart av Grannasbonden sedd en dag, då han var rest

dit bort till sina skogar. Det var ett fasans följe, mente bonden, och drängen — har ni hört det? — hade sagt: »Far du till byn och hälsa nämndemannen att drängen hans är skyldig tack ännu för ölet sist» — så sa han, för han var okristligt stursk och drucken, märkte bonden, den saken var då klarare än brännvin. Han lär skall supa värst av allihopa, han som var hyggligheten själv förut, jojo, från flickan går det fort till flaskan. Dock såg det ut som han var ställd till förman för hela följet, påstod Grannasbonden, — vi får väl se den saken, vi, i vår. Då sade någon: »Sanna mig, den våren lär flyta annat genom ån än vatten. Jag undras vem i vår skall frälsa flickor och rädda äran åt befallningsman, när själva kusen vår har skiftat sida. Det blir anamma mig en sicken snurra av kniv och liv, så ingen vågar tro det. Och nej om jag i nämndemannens stövlar den dagen vånne gå, då han är här. Förvisso kräver han betalt för suggan.» Så taltes det i dessa dystra kvällar i gård vid gård, och barn och kvinnor ryste, och männen blåste trumpet bloss på bloss mot elden in, men ingen visste annat. Och drängens skugga växte till i mörkret, halvt skrämmande, halvt hjältelik — den låg liksom det tunga molnet över bygden, beklämmande all byn, den sög sig in i vuxnas sinnen som i barnens drömmar. Det var ej utan att en smula snett man såg mot Spangar, kuslighetens upphov, men mest från gårdarna på andra stranden.

Så kom det jul och lyste upp en tid, så trettondag, då rutan säger till: nu äro vi på vinsten allaredan. Och äntligen föll ur kyrkan Kyndelsmässans välkomna klocka ut i ljusnad rymd, som lyftade sig dag för dag allt högre. Då kvicknade all byn till liv på nytt; man morskade sig upp ur duvna idet, blev karl för egen hatt med värv och vilja. Hustaken skildes åt igen i solen, var stuga låg för sig, med egen rök spikrak mot himmelen ur egen skorsten.

Du käcka tid, du obeskrivligt vita, berusande med frost och sol och snö! — Det blev ett liv, när barnen släpptes lösa. Åstranden stormades av hundra ungar, som kravlade på branten tätt som bin; de störtade på kälkar huvudstupa från båda hållen, möttes mitt på ån och tufflade varandras röda

näsor med mycken hetta, tumlande i molnen. Det klingade av bjällror genom frosten, det knarrade av medar dagen lång, mot fälten styrde spillningslassen tunga, från bergen gledo timmerforor ned, kring hästarna stod rök, och männen sjöngo med pluntan under rimfrostdrädda pälsar.

I klara gryningar låg slätten där, ett vinterns rena ark, oskrivet ännu, först rodnande, så brinnande i vitt. Blott här och var låg någon gödselhög liksom en plump, och någon gårdsgårdsstör stack upp ur drivan som ett utropstecken. Men snart rann ut från kyrkbyns medelpunkt en fin och strålig skrift av blåa skidspår åt alla håll, mot bergen, myren, sjön. Den skriften vittnade om mycken glädje. Man fann ett harspår, följde tålmodigt dess färska slingringar till skogens bryn, där det var gott om snår och gamla lågor. Man följde, sökte, ringade till sist den gömda legan, krökte sakta runt den med hanen spänd och stirrande i snön, om inte någonstans två vita öron i drivan klippte och ett ängsligt öga dök upp ur den — och så brann skottet av. Emellan bergen lekte knallen länge, försenad kom en sista knall, när redan man halat haren sprattlande ur gropen.

På myren var det vackrare ändå! I laggen tindrade varenda kvist, martallen stod och lyste, överisad, med eld i varje barr mot frostblå himmel. Därunder, på den ännu mjuka skaren, låg ripans fjät i läckra broderier, och vingar lyfte flammande bland snåren. Man lade ut finurligt dolda donar och vittjade de gamla, där de lågo med strypta byten här och var på myren.

Och just när soln gått ned och aftonfrosten högg ilsket i, man vände rikt belastad i skymlet hem till kyrkbyn, medan kölden sköt skarpa hälsningsskott ur alla gårdar. Kanhända blev det norrsken denna kväll, kanhända som en jätteripas vinge på himlen flammade från norr till söder. Dock, sällan blev det alltför farligt ljus för lördagssmyget till en välkänd kammar.

* * *

Men mitt i denna raska tid gick Klara allt dystrare, ju mera ljuset vann, allt blekare för varje morgonrodnad. Hon hade stelnat, fornats, fallit av sen sista somras, så det skar i hjärtat.

Det sömmades på Gammelgården, moran beställde ren för bröllopet i påsk, men dottern höll sig envist utom dörren. Hon gick och stirrade mot fjärran bergen, som skiftade i vinterns tusen ljus. Dit upp, dit bort — dit hade han försvunnit, och icke ett farväl blev sagt en gång. Dock kände hon det, ännu gick en bana av tankar fram och åter över vidden. De seglade som vintermolnen segla, än hoppfullt brinnande, än hopplöst mörka, de kommo ned från branterna däruppe och vände åter, sjönko bakom dem. Än hängde töcknen övermåttan tunga från dag till dag i skogarna därborta, som doldes av dem, svepta i en sorgduk. Då frös hon till, och ögat ville tåras. Än tändes bergen hastigt av ett sken: bestrålad av en överjordisk vithet låg skog vid skog, låg snöigt krön vid krön, ett andelandskap, renare än jordens, förtonande mot molnen och det blå. Hon såg och såg, tills hon med blindas ögon stod svindlande med bröstet fyllt av ljus. Då tyckte hon, att på det högsta krönet, som ej hon skönjde mer, stod en gestalt och bredde sina armar ut mot dalen. Och Klara sträckte armarna till svar dit upp, dit bort — och länge stod hon så, till dess hon vaknade i snön och kölden.

»Du är ju blå i synen», sade moran, »du skall väl sörja dig från vettet sist för denna drängen din, det fyllesvinet. Gå du till nämndemannen, barnet mitt, och kela litet, får du varmt i kroppen.» —

* * *

Ej heller Spangar hade glada dagar, det märktes nog, än mindre glada nätter, fast seden bjudit så i denna by. Han syntes sträv och sluten mer än förr, han gick omkring och grundade på något, arbetade från morgonen till kvällen på gård och fält, men helst for han till skogs. Kanhända var det vinterljusets skuld att gråa tinningstesten lyste större, som om han hastigt

fornats, också han. Det var en konstig fästman, mente folket, månnтро han låter flickan gå för sig på andra stranden ännu när de gift sig?

En dag kom ut i byn en lustig visa, man visste icke varifrån; hon sjöngs av några först, men snart i alla gårdar. Hon dunkade en tid i sävlig takt till timmerforans lunk och vaggans mede i hela trakten, och hon lydde så:

På Spangar satt en sugga
som buskatunnan stinn.
Den suggan, sade drängen då,
är hjärtevännen min.
Gud hjälpe oss för brännevin och suggor.

Ty drängen rök till skogen
från hjärtevännen sin,
och suggan hon skall slaktas väl
när påska faller in.
Gud tröste flickestackaren i påska.

I berget sitter drängen
så sorgsen i sitt sinn
och slipar på en tolvtums kniv
och dricker brännevin.
Gud hjälpe Spangaren för denna kniven.

Så sjunger nu vår visa,
vad lära vi därav?
Törhända Spangar flyttar själv
med suggan sin i grav.
Gud bättre alla ondskefulla själar.

Man ville veta att profetens diktkonst fått fart igen, sen skägget vuxit till. Men säkert var det ej, fast kyrkosidan höll upp med sjungandet för ryktets skull. Och Spangar hörde icke till de rädda, han for som förr att syna sina hyggen varannan vecka, stundom helt allen.

Så kom en morgon, mulnande och grå. Yrsnön hegynte just att pusta kring, snart dråsade den ned i tunga massor och skapte vilodag för färdsorna. Men Spangar lät sig ingenting bekomma, han tog sin hundpäls, satte sig i släden och åkte vintervägen uppåt ån. Vid kyrkogården halvvägs ut på slätten, där yrsnön flaggade kring gråstensmuren och välte in bland björkarna och korsen, där tog han fart och körde uppför brinken och vidare på landsvägen mot bergen. Snart var han hunnen in i skogens bryn, där det blev lä och skapligare före, fast vägen småningom begynte stiga.

MÖTET

Högt upp i skogarna, en bit från ån, slog röken ned kring några flottarkojor, som lyste med sin färska furustock omkring ett torp, ett svartnat och förfallet. En bastu stod och svettades på backen och fyllde gläntan med en lukt av kåda; därinne staplad låg från golv till tak nyhuggen unggran, trave efter trave, och masades tills virket blivit mjukt. Då langades den rykande i snön av torparkäringen, en sotig häxa.

På planen framför bastun stodo pålar, ett tiotal, avskalade och trinda, och runt kring varje påle gick en karl i kretsar som en cirkushäst, men tyngre. Han tog en smidig ungstam, ännu varm, han stack dess smala spets i pålens skåra och rullade den vriden som en tross kring pålen varv på varv; sist kom en knyck när ändan fästes in, och den var färdig för timmerbommarna på sjön i vår. Så pressade han ringen upp — mot högen han slängde den och tog i tu med nästa.

En ed skar genom blåsten då och då, när något skäggade, men annars gnodde var man i vresig tystnad kring sin påle. Ty brännvinsankaren blev tömd i går med klang och kort, och det var långt att få förrådet fyllt i detta djävla väder. Det brummade i furorna, och nu begynte yrsnö strimma genom röken, den piskade i rocken så det small, och såg man genom gläntan nedåt dalen, låg allt och tumlade i gråa moln.

»Hej», ropte någon, »det blir surt härute, låt oss gå in och klämma några kort hos käringen och dottern — hej, vem har en sup att spela bort — hur är det, Markus?» — De höllo alla in vid sina pålar, men ingen svarade. Då ropte någon: »Om ingen sate har en fattig sup, så spelar vi, att den som tappar, måste bestyra mumma åt oss innan kvällen.»

Det steg ett bifallssorl. Men Markus sade: »Jag gitter inte låta strupen gistna, jag går till pojkarna vid Storfallshygget och bjuder byteshandel, där lär finnas.» Så sade han och trädde på en stör ett dussin ringar, lyfte dem på axeln. Och väldig vandrade han bort i snön med luggen fladdrande kring breda hatten, som satt på junkarvis en smul på sned.

Det strimmade för ögat oupphörligt emellan träden, kvidande i blåsten, och drivor föddes, växte och försvunno som vita bränningar kring stövelskaften. Nu kom han ut till stora sockenvägen, på krönet just, där man vid stilla väder såg fyra kyrkotorn åt tvenne håll. I dag var allting stängt. Ett stenkast blott man såg hur granarna som skumma spöken nedsjönko i det blinda, vita havet, till dess de drunknade och allt tog slut. Dit ned, dit ledde den fördömda vägen till pinans, minnenas och skammens by! Han stod ett ögonblick i tung begrundan och hörde hjärtat slå, men näven knöt sig.

Då — vad var detta? Ur det vita djupet dök upp en punkt, som växte till alltjämt. Först skymtade ett huvud av en häst, så steg det fram en släde, och i släden en man i översnöad hundskinnspäls. De kommo närmare. Men Markus stod orörlig som en klippa mitt på vägen. Hans vänstra hand höll stören, med den högra grep han den trötta hingsten hårt i betslet. Han såg den åkande i synen stint, och tvenne ögon stego ut ur pälsen allt vitare och större en sekund.

»Ur vägen!» ropte Spangar, »jag skall fram, det ser du väl, din strykare!» — han ryckte i tömmarna och hingsten stegrade. Men Markus tryckte den på nytt till marken, och släden satt som spikad fast i snön. Då sticknades på

allvar nämndemannen. Han makade sig hotfullt ut ur släden, rev pälsen av, och med ett ilsket böl gick han den forne drängen in på livet.

De drabbade tillsamman, tvenne jättar, den ena bredare, den andra längre. Det röt igenom skogen som av björnar, och hästen föll förskräckt i sken, men stjälpste. De vältrade från vägen med ett moln i skogen in, de pressade och spände bland drivorna och stammarna, alltmer de röto, rullande omkring i berget. — Då blev det tyst. Emot en kullstjälpt fura låg Spangar fallen, över honom drängen med knäet som ett städ emot hans bröst. »Nu skall du, satan, få betalt för suggan...!»

Han drog sin kniv ur slidan, höjde armen, men häpen höll han inne mitt i slaget; han höjde kniven än en gång, men höll. »Du är en modig man ändå, din djävul, du blinkar inte — du skall slippa kniven!» Och Markus tryckte åter den i slidan, men hånfullt log han: »Kanske du är bultad tillräckligt nu, då vet jag nog, din galt, vart vi skall resa för att lindra svedan.»

Han släpade till vägen ut den slagne, som stönade och syntes illa knäckt, med möda mäktade han röra armen. Så hjälpte Markus hästen upp ur diket, tog ringarna och Spangars hundskinnspäls och stuvade dem omtänksamt i släden. Sist lyftade han bonden upp på sätet, grep tömmarna och satte sig bredvid. »Nu skall jag köra dig till kvinnan din... Hej, raska Ville, vi är gamla vänner!»

I sken det bar i väg. Den skrämda hingsten ven nedför branterna med vindens fart, det löddrade och stänkte genom snön, och skogar strimmade förbi som dimmor. Beständigt nedåt, nedåt sänkte vägen, och Markus hojtade med tömmen stram i vita moln, som sprutade omkring dem.

Nu saktade det äntligt. Skogen svann, och slätten bredde ut sin jämna driva. Ännu en bit! Där syntes kyrkogården, de nakna björkarna, som blåsten riste, och porten med det rostiga gudsögat, förgyllt i tiden — den

stod öppen visst... Han saktade, han spände högra tömmen, gav hingsten hårt ett rapp — och det bar in igenom gråstensmuren, bort bland korsen, tills på en kulle släden körde fast i drivan vid ett ståtligt kors av järn. »Nu skall jag lämna dig hos kvinnan din...»

Han lyfte nämndemannen ut ur släden och satte honom varsamt ned i snön med ryggen stödd mot korset. Därpå sökte han fram en stadig bomring, bände upp den och slog den omkring Spangars hals och korset till en orubblig, neslig fångalänk. »Sitt nu i godan ro, din spaka galt, och vänta tills det kommer hjälp från byn, förhoppas att du trivs på detta stället...»

Så bäddade han pälsen väl kring fången, tog tömmarna och satte sig i släden och nickade till avsked och försvann.

* * *

Till byn kom Spangars hingst i hårt galopp, urspänd och fnysande, som sänd till bud, med baken strimmig utav bistra rapp. Man märkte strax att något var på färde. Det sändes skallfolk ut, och hingsten ledde dem bortåt kyrkogården. Mitt i porten stod tomma släden, pekande dit in. Man letade bland korsen, och man fann. På hustruns grav satt Spangar översnöad, vid korset kedjad och i hundskinnspäls. Han hade högra armen illa bruten och några revben, och hans mål var borta.

Man förde honom varligen till byn och sände efter läkare från staden. I flera veckor låg han febersjuk, först framåt våren kom han sig fullständigt. Och bröllopet, som skulle stå i påsk, blev moran tvungen skjuta upp till sommarn. —

Och länsman kom med klovar i sin släde, skallfolk i myckenhet blev bådat upp, och jakten gick i dagar genom bergen. Dock sades det att drevet sköttes lamt, ty hur man tadlade det råa dådet, låg stämningen ändå på

drängens sida. Han kunde nog ha tagit värre hämnd för flickan sin och suggan, mente mången, och Markus' rykte växte till som förr.

Till allmän häpnad blev det ock bekant att Spangaren för länsman öppnat munnen och sagt sig icke yrka något straff. Kanhända tyckte han att det var säkrast att kvitta jämnt och få ett slut på leken, kanhända visade han ädelmod för flickans skull — man visste ej så noga. Men någon månad måste drängen sitta, det hjälper inte, hade länsman sagt.

Och äntligen blev han gripen bort i bergen, utsvulten som en varg och vargavild. Men när han fördes fången genom byn och släden just for ned för kyrkobrinken, stod halva byn och hurrade på bron. Och ur ett fönster högt på Gammelgård stack något ut, som glimmade i solen: den gamla, trogna ringen utav trä. I rutan viftade en silkesduk ännu när släden skymdes bort i kröken.

III

I KYRKAN

Midsommarmöjor lyste i en krans kring altarrundens röda sammetsvallar, och djupast ur den festliga bersån framglimmade ibland det gyllne korset på Skriftens jättelika läderpärm. Av björkarna stod altartavlan skymd: de sträckte vänligt sina friska toppar till Lammet, där det halvvägs upp mot taket låg fridsamt betande på deras löv, försett med ett standar i ena klöven. Och bredvid Lammet stod en fetlagd pilt och blåste i en fruktansvärd basun mot djävulen på andra sidan valvet.

Vad det var ljust i kyrkan denna dag! Man kunde räkna sandens korn på golvet och fräknarna i nackarna framför. Det var som hela sommarn flyttat in med ens i denna dysterhetens boning. Därutifrån föll ljuset in i floder igenom fönstren och den öppna dörren, det hade färg av björkarna på backen, så hela templet skimrade i grönt. Och simmande i sol låg sakristian, den sved mot ögat som ett himmelrike.

Än sjöng i tornet klockan. Gudstjänsttiden var överstånden nyss, men ännu dröjde församlingen i girig väntan kvar. Så mycket folk var sällan sett i kyrkan, de packade sig hop i alla bänkar, de stodo runt kring väggen som en mur och gapade och tummade på mössan. I porten var det trängsel, bråk och slagsmål av alla utestängda barn och hundar. Allt flera kom det till för var minut från Gammelgården, festligt bröllopsklädda, men det var underligt att se hur dystra de togo säte på den främsta bänken, som kyrkovärden ännu hållit blank.

Nu tystnade där uppe klockan långsamt med några trötta sving. Det blev så stilla ett ögonblick, att genom tystnan hördes hur lärkorna i höjden öste drillar kring gråa kyrkotuppen, och hur staren på taket satt och skriade av glädje.

Då hördes låt därute av fioler. Från Gammelgården kom den, växte fram allt starkare, tills den höll upp vid porten och orgeln med en bröllopspsalm föll in. Vartenda huvud vände sig mot dörren, nu delade sig skocken där itu. Och orgeln brusade, och folket sjöng och reste sig till hälsning upp i kyrkan. Men varje öga fick alltmer den färg som på begravningar den hemska stunden, då locket före färden lyftes av.

Längs gången upp gick Spangar svart och hög, men vadmalsgrå i synen, sommarljuset lät märka hur hans underkäke ryckte. Och vid hans arm gled ljudlöst fram en skugga, fast hon var vit från myrtnen ned till tån.

De stannade vid altaret, där prästen stod bödelaktigt mörk mot ljusa lövet och väntade med Skriften tryckt till bröstet. De stannade. På Klaras vita dräkt låg strimmor utav sol och ljusgrön skugga, de rördes ej, det skälvde ej i dräkten. Hon stod som frusen till en stod av snö, men över nämndemannens bistra huvud förbyttes ljuset i en ständig oro.

Nu steg den sista versens långa amen mot valvet upp, av gälla kvinnoröster i höjden pressad, ekade och sjönk till ro i orgelns sakta efterspel. Det blev allt tystare. Blott nära dörren kom än en stump ur någon gammal strupe, som hängde i med någon orätt psalm. Så var ock den till ända. Allt blev stilla. Och prästen uppslog Skriften och begynte med Pauli ord om kärleken, den sanna.

Förbi flöt allt för Klara, där hon stod vid altaret, en längesedan drunknad i hopplöshetens hav, det strandlöst lugna. Det sorlade och brusade bakom, det sorlade framför — hon hörde intet, hon visste blott att det var samma

ström av orättfärdighet och mänskoondska. Vad rörde henne mer hur strömmen gick? Det fanns ej strand ändå för en som drunknat.

Hon stod och stirrade med frusna ögon emot en port, där sommaren föll in med gäcksamt ljus i hennes döda mörker. Det dröjde länge, innan hon blev varse att det var sakristians öppna fönster. Det blommade därute. Rönnen böjde en snötung gren mot en förfallen gravsten, det blinkade av fjärilar förbi, och under rönnens grenar, bortom muren, sköt fram ett stycke utav sockenvägen, som slingrade i gröna rågar bort långt, långt mot något blått — de fjärran bergen. Hon såg dit hän, men utan längtan längre, han var ej där, det fanns ej mer en strand.

Otydligt hörde hon ibland ett ord, som talat till en annan: — »Kärleken förtörnas icke, den fördrager allt, den hoppas allt»... Nu satt en liten fink på mossbelupna stenen under rönnen; han sträckte halsen mot den vita grenen och slog en drill, så pickade han glatt i fårorna på övergrodda skriften och fann ett korn och slog en drill igen. En liten tid, och någon fågel sitter om hundra somrar på vår glömda sten och prisar glädjen och den sköna mossan... En liten tid... Och huru mycket dock det stackars hjärtat i oss hinner utstå!... — »Jag frågar dig, Mattias Larsson Spangar, inför din Gud och denna menigheten» — — — Nu flög den lilla finken där sin kos, han blev väl skrämmd för något. Ifrån vägen kom drivande ett dammoln in mot rönnen. Det var en gruvlig fart på denna kärran! En tok till söndagsfarare! I sken det bar i väg mot bergen, dammet hängde som tjocka svedjerökar över rågen. Ibland sågs bara huvudet av hästen, men inne i det gråa molnet stod en karl och svängde mössan som en galning och piskade framåt... — »Jag frågar dig, Kristina Klara Gammelgård» — — — Nu var han redan nära Vägasked, och vinden strök molnet bort. Nu vände han sig om. Å Gud! Såg hon en syn? — — — »Jag frågar dig, Kristina Klara Gammelgård, vill du inför din Gud och denna menigheten» — —

Hon tog ett steg, hon sträckte sina händer dit ut mot sakristians öppna fönster liksom en drunknande emot en strand. Så gled hon ljudlöst ned vid altarkransen framför de ljusa björkarna och prästen.

* * *

Församlingen sprang upp, det lopp en frossa igenom kyrkan ända ut på backen. Man trängdes mot varann, man rörde munnen, men den var stummad av en mållös skräck. Det kom en tystnad, som var mera hemsk än om man skrikit så att valven darrat. Förvirringen stod vit i alla ögon, man stirrade med halsen framåtsträckt mot altaret, där bruden låg i vanmakt.

Men sjunken hop på altartrappan satt den bistre Spangar, huvudet han höll begravet djupt i händerna och bortvänt. Det riste i hans skuldror — inför Gud och menigheten grät han, nämndemannen.

Man väckte henne snart till liv igen, men liksom borta var hon, svarte intet på moderns frågor, ej på prästens heller. Då lyfte hennes bröder henne upp och buro bruden varsamt ut ur kyrkan. Omkring dem skockades det bleka folket; nu hade jämmern löst sig, mycken snyftan, välsignelser och böner följde tåget. I porten väntade med sänkta stråkar den muntra spelmansraden sorgset stum: det blev ej marscher mer i dag och danslåt. Och efter skocken kom en ensam man, som såg mot marken och som sade intet.

Man tvekade vid bron ett ögonblick om rätta vägen. Äldste brodern Gusten såg bort och nickade mot Gammelgård, och Jan och Lill-Matt tycktes mena lika. Man vände sig till prästen, men man fick ej något klart besked, han riste bara betänksamt på sitt runda herdehuvud. Det var så sannerligen första gången som dylikt hände honom, mente han, det tålte studier i reglementet.

Då framsteg moran, myndigt slog hon ut med handen över bron mot andra sidan, och käken smällde då hon sade: dit!

Så bar man bruden skyndsamt bort till Spangar.

SPANGARS KAMP

I kammaren låg Spangar i sin säng, den breda äktasängen, änklingskall sen mer än fyra vintrar allaredan. På väggen tickade hans silverrova, och bredvid rovan hängde på en spik en stor och tandad nyckel, blank av bruk.

Ren var det nära midnatt, men ännu föll ljuset in igenom fönsterrutan och stirrade från väggarna orörligt med detta döda, skuggglöst bleka sken. Han skönjde hur på klockans vita tavla den lilla spindelvisaren sig vred i varv på varv av jagande sekunder. Den hade alltid tickat på sin vägg så broderligt och roligt, men i natt den körde ur sig som en ström av nålar.

Han kastade sig rolöst av och an i tvåmanssängen, än låg han begraven i kuddarna, än stödde han sig upp och lyddes ut mot stängda stugudörren. Än låg han still en stund och såg mot nyckeln, som ställde han sitt hela hopp till den. Det var den första natten den var tagen ur farstulåset ut — månnтро det hjälpte, månnтро det hejdade det hemska? — eller var det bestämt att hända likafullt, av någon okänd övermakt igångsatt?

Hon hade fått det som hon velat, Klara. De möttes blott på dagen, stilla skötte envar sin syssla utan många ord. Hon sov i stugan ensam, han sov ensam i kammaren, emellan dem var dörren. Om det så gällde intill dödedag, han skulle inte stiga över tröskeln och tigga eller taga — inte förr än Klara öppnade den dörren själv.

Så hade redan fyra dygn förlupit, ståndaktigt bidde han; hon visste nog: från honom var det intet hårt att vänta. Då kom det oerhörda, kom ändå och skapade en bidan, sjufalt värre, med ångestsvett för var sekund som gick och hela byn som vittne till hans smälek. Nu var det tvenne nätter som det hänt, hur blev den tredje? — Han såg bort på nyckeln och sedan på sin rova: hon var tolv.

Från stugan hördes rosslingen av klockan, och göken började sin längsta visa. Men varje slag han gol drev svetten fram i kalla strömmar över Spangars panna. Så var det slut. Och allt blev tyst igen, blott jämna knäpparna av pendelslagen. Han lyddes än en stund — nej, intet hördes. Det saktade i nämndemannens bröst. Kanhända var det onda överståndet, kanhända kunde allt bli väl till sist?

Då — var det ej ett prassel utav lakan?... En sakta duns mot golvet... sedan steg, de hemska stegen bort till farstudörren. En hand på låset... en gång... tvenne gånger... nej, nyckeln var försvunnen... stegen vände till stugan åter, gingo runt i den med detta obeskrivligt döda ljud. De tycktes leta någon annan utväg.

I kammaren låg Spangar i sin säng. Han ville upp ur bädden — kunde inte. han låg där stelnad och lät allting ske. Igenom ryggen rann en iskall ström och lägrade sig runtomkring hans hjässa; den växte till för varje gång som stegen därute närmade sig kammardörren, den sjönk en smul för varje gång de togo mot stugusängen av och tycktes sluta. Kanhända var det nog med detta varv?... Kanhända gick hon dock till ro ånyo?... Då hördes knäppen av en fönsterhake och klirret av en ruta, som slogs upp. En duns på gården. Så var allting borta.

På väggen tickade hans silverrova, från stugan hördes jämna pendelslagen: ett-tu, ett-tu, — men annars ingenting. Det dröjde länge innan

han fick kraft att taga farstunyckeln ned från spiken. Så vacklade han ut och låste upp och återvände till den våta sängen.

En timma gick, och åter gick en halv, av göken ropad som en röst ur graven. Då hördes ute bullret av en kärra och steg på trappan, fasta stövelsteg. Det gick i farstudörren, stegen styrde igenom stugan fram till Klaras säng. Och sedan tvenne röster: en förgråten, som snyftade så hjälplöst som ett barns, den andra tröstande och klar och lugn.

Ack, allt var som i går, hon hade hittats av Josua igen och blivit tagen i tokerns vård och faderligen hemförd. Nu satt den skäggige på hennes sängkant och tröstade och vyssjade till ro, hans stämma steg och sjönk i lugna vågor, en vagga lik, som gungade till sömns det sjuka hjärtat: barnet, barnet mitt... Och först på morgonsidan fram, när skenet på kammarväggen redan börjat rodna, han tassade till dörren och försvann. En hane gol, och slamret av en kärra dog bort mot bron, men inne var det tyst.

Då vände nämndemannen sig mot väggen. Förlossad var hans ångest än en gång för några korta timmar, och han sov.

DEN VITA

Ej hörs ett hundskall mera. Andlöst tyst den ljusa natten vilar över bygden. Ej hörs en fågelröst. I fältet gömda ha alla lärkor somnat in, och än har åkerskärans sträva sång ej börjat. Orörligt simma de i daggens bad, de vida rågarna; ej rör en kåre de späda axen, som metalliskt glimma och tyckas andas en omätlig frid, från teg till teg i blomningsdrömmar sjunkna. Blott älvaleken svävar som ett flor, knappt verkligt, över slätten; utmed ån den böljar bred och buktar sig och slingrar med draget nedåt sjön, som ligger skum inunder varv på varv av dimgardiner.

Det sorlar ej i ån. Förrunnen redan är vårens strida virvel under bron, och ingen timmerstock tar längre fart och stångar som en oxe dovt mot stranden. Det glider knappt ett löv på blanka vattnet, som ligger famnande den bleka skyn med slutna näckrosknoppar på sin skiva.

Då stiger fram i skuggan under bron en spegling, vitare än dimmans flikar. Den glider ljudlöst som en strimma snö förbi på vattnet till den andra stranden. Så är den borta. Åter ligger ån och speglar blott den sommarbleka rymden.

Men framåt vägen skrider en gestalt, en ande snarlik mera än en kvinna, från skuldrorna till foten linnevit, med håret som en skymning kring sitt huvud.

Nu är hon hunnen intill kyrkoporten. Vart vill hon hän? Hon går den stumt förbi, hon ser sig aldrig om, hon vandrar bara igenom byn mot vida slätten ut. Barfota skrider hon med stela steg, så döda liksom, och ändå så säkra som skrede hon mot en förtrollad sol och glömde hela jorden under foten. De höras icke, hennes hemska fjät, blott sakta frasar det ibland i linnet.

Och hennes mun! Ett obeskrivligt stelt, förhäxat leende det vilar kring den, som gjutet stramt av någon hemlig glädje till vilken vägen är oändligt smärtsam. Och hennes ögon! Som två vita lampor ur detta vita anlet lysa de, förblindade, men seende ändå, orörligt riktade i vida rymden mot någon punkt, som ingen annan ser. Det stiger ur dem som en fosforstråle, lysmaskens sken och vätteljusen lik, och vandrar före henne ut i natten.

Så skrider hon sin vålnadslika väg bygatan fram emellan tysta husen. Men kommen utom byn, där rågen börjar och bergen dyka blåa upp ur slätten, så villsam nära i den bleka luften, hon lyfter sina armar ut mot dem. Hon tas av sädeshavet, skymmes bort ibland av axen, vilka tyckas vakna och vika undan i en andlös ängslan. Ibland går hon i älvaleken in, vit i det vita, och den rör sig sakta och hänger som ett släp i hennes dräkt. Så syns hon åter; längre, längre blott hon vandrar vägen fram med sträckta händer.

Nu är hon redan bortom Vägasked, nu är hon hunnen halvvägs ut på slätten, snart skall man knappast skönja henne mer. På stannar hon. Hon fäller sina händer, hon tar sig hårt åt pannan, skriker till och sjunker vaknad på den kalla vägen.

* * *

Men i de tysta husen sov man icke. Bygatan utför vakade vart liv i en förfärlig väntan alltsen kvällen. De vuxna sutto frysande kring bibeln och grundade på någon gruvlig rad ur Uppenbarelsernas svarta sidor, och barnen

kastade sig av och an i sina bäddar, ropande på mor. Det var så gott om grannar dessa nätter i stugan, både kvinnfolk, män och barn, och skocken tätade, ju mer det led, kring fönsterna, som vette ut mot vägen. När det slog tolv, låg hopen kind mot kind bland balsaminer och bland myrtenkrukor och bidde viskningen: nu kommer hon...

Och Klara kom på vägen, men hon såg ej hur det på ömse sidor låg en rad av ångestvita ansikten i fönstren. Med öppna munnar tryckta emot glaset de vred sig, så länge än en flik var synlig av den vandrande gestalten. Då sjönko de tillbaka, och det blev ett bönemummel kvar i skumma stugor. Men först när man var ense att hon hunnit ett säkert stycke från den egna knuten, man knäppte sakta fönsterhaken upp, och halsar stucko ut ur alla gårdar.

Man hängde i med ögonen, man lyddes: snart kommer det... Man for ihop vid skriket, och mången ruta slog förskräckt igen. Skall hon bli liggande? Gud hjälpe oss! Är han på vakt månnтро, den tappre tokern som vågar sig på vålnader? — — — Då hördes en kärras buller ifrån Vägasked, och piskrapp veno vassa genom luften.

Ty Josua satt varje natt och bidde med kalla ättiksbindlar i beredskap och varmmjolk väntande på spiselglöden. Och första tiden i sitt långa liv sov icke drängen ens, den sjuttiåra, och förspänd stod den lättjefulla hästen och stampade vid stallet varje natt.

ORONS DAGAR

Nu grep en obeskrivlig oro byn. Allt var förgjort och ingenting som fordom. Det brann som tjärat blå i varje kropp och ännu värre tyg i alla själar. Man rände runt i stugorna, man sprang med sista olycksbudet ut på vägen, beklagande sin nästa och sig själv. Som moln av sot flög skrocket vida kring och skymde varje dagsens klara sanning. Och djävulstron fick åter fart i byn, och ungar haglade i sjätte månan, och kalvar kommo ned med krökta horn, ty upplöst var all tingens gamla ordning.

Än hade Grannas sett ett tattartåg, som körde fram till trappan mitt på dagen och högljutt hojtade om hästabyte. Men då han öppnade var ingen där, fast djupa kärrspår ledde in på gården och inga kärrspår ledde därifrån; och ingen annan hade sett dem sedan. — Än vart en gök av Sjöfallsgubben hörd, men den var Gud förbjude ingen vanlig, den talte tio tungomål, men gol ej. — Än visste man att flottarföljet var på härnadståg mot byn för andra gången, beväpnat hiskligen och fört av Markus. — Än nalkades från öster någon sot med hemska koppor. Redan hade moran på Gammelgården sjuknat in däri; hon låg och fäktade besatt i luften, som beck i syn, det blev förvisso helsot, — jojo, till vissa kommer straffet strax. — Man såg så mycket dessa vridna tider. Och själva Belsebub var bliven sedd av fiskar Filus — men han ljög, den rackarn, och skrattade de bleknande i synen och bad om snus att bjuda fanen på. Förgjort var allt med ens, och rågen rykte i dessa yttersta förfärans tider.

Försummat blev åtskilligt. Korna stodo och bölade på gröna klövervallar omjolkade, med juvren svullna till som smedjebälgar, färdiga att rämna. I stallarna steg mången pryddig häst allt högre upp mot taket på sin spillning, förgäten grymt och skrapande i dyngan. Med mat och bastugång var klenst beställt, men allehanda sammankomster trivdes. Hos Josua var visserligen tomt, ty själen törstade till djupa brunnar, och anden sträckte armarna mot allt som överjordiskt fladdrade i molnen. Hos Josua var tomt ännu. Men prästen fick åter tag i folkets innanmäte, han vred och stekte det, men större blott blev våndan och förvirringen allt värre. Det dundrade från predikstoln — nu skulle all hednatidens skada tas igen. Och kvinnor svimmade varenda söndag, och karlar gräto. Men när gudstjänsttiden var slut, så var det ändå ingen råd. Man skockades som får kring kyrkoporten och glodde på varann: vad ska vi göra, vi arma barn i denna fasans by?

Så var det nu i dessa sommartider beställt med byn: han vändes upp och ned av makter, starkare än tingens ordning. Men uppe i sin höjd satt gul om näbben den gamla kyrkotuppen och såg ned förundrad på sitt fordom stilla rike.

* * *

Vad som var sant av alltihop, det var att Gammelgårdens mora hade lagt sig i någon elak feber, att hon såg i syne stundom och fullständigt mjuknat, som man det gör när graven börjar öppnas. Hon sade sig ha illa gått sin väg igenom prøvodalens många skiften, och prästen sprang där jämnt, och bibeln låg beständigt under ankans huvudkudde. Men Gusten sade, när man frågte honom, att det var ångern blott som satte an, för livet, påstod han, var ingen fara. Det svaret gjorde ingen riktigt glad. Ty moran var en kropp som helst man offrat åt Herrans tuktohand — då hade straffet törhända tagit sitt och lämnat byn.

Hon passades av dottern sin, som flyttat tillbaka till sin hemmagård igen, fast hon var Spangars hustru enligt prästen — men ingens enligt lagen, påstod mången från andra sidan ån och svor därpå. För lögn och nödtvång var det, hela giftet, som moran spunnit hop från första stund, det visste varman, och alltmera spred sig den meningen på Spangarstranden med. Man var ock rädd, att fördes Klara åter till nämndemannen, skulle de på nytt begynna på, de hemska vålnadstågen, som varit borta några nätter nu.

Alltnog, där satt hon nu, den bleka stackarn, och skötte dotterligt sin sjuka mor, den leda lövjerskan och kopplarpackan. Det sades att de mycket talats vid med många tårar. Det blev ock bekant att Klaras bröder, Gusten, Jan och Lill-Matt med Spangar gått till tals, och Spangar vandrat till prästabolet tvenne dagar redan. Nu satt han varje afton vid ett ljus och grundade på något oavbrutet, omvärvd av ensamhet och tunga tankar.

Men tiden gick, och intet stötte till som skulle tagit oron bort från byn.

BELÄGRINGEN AV SPANGAR

En söndag, när som vanligt kyrkofolket stod rådvillt skockat vid den stängda porten, bespisat rikligen med lagens lut, men törstande till evangeliskt vatten, som äntligt velat släcka våndans brand — en sådan dag kom vandrande på vägen profeten Josua från Vägasked. Hans gråa långskägg svallade i solen, hans panna lyste hög och siarklar, det syntes genast på hans karska hållning: förkunnar andan jäste i hans bröst. Han plöjde sig en väg igenom mängden och klättrade på kyrkomuren upp. Han väntade ett ögonblick, tills alla fått syn på honom, där han upphöjd stod. Då vart han blek av andan, och han talte:

»När icke folket finner väg till mig, så måste jag omsider söka folket. Ty skammen går på torra landet, vänner, och eder ynkedom vet ingen hut. Här stå ni darrande av djävulsfruktan, begapande varann som vilsna får, fast sommarn blommar härliga mot höjden. Ni ränna runt som fanen satt i baken, ni skria bibelsprängt på tusen möten och tugga svavlet om, som prästen spytt, men hemmen, fälten, fänaden försummas. Och vadan detta allt? Ni ropa: straffet! Jag frågar vilket? Jo, det skall ni höra: det är er egen ynkedom som hämnas. Så långt man minns har denna leda by ej aktat på naturens visa ordning och låtit oförhindrad var få sitt. Ty penningpungen var er enda gud tillhopa med sin broder, högfärdsdjävuln, — där har du dina förstår, leda by! Här handlades med allting. Barnens kroppar blev bytesvara

mellan gård och gård. Jag frågar eder: höjdes det en hand förutom min mot sista slemma dådet, då Gammelgårdens Klara såldes bort?»

Han höll ett ögonblick. Ett ovisst mummel steg upp ur mänskohopen, halvt förargat, men halvt bejakande den sturska läxan. Och mitt ur högen kom en häpen röst: »Förbanna mig, han kan ha rätt, den tokern!» Då tog profeten ännu högre vid:

»Det händer dock, när köttets köpenskap bedrives alltför fräckt, att anden reser sig upp till nödvärn mot det råa våldet, fast präst och kyrka stå på köttets sida. Si, andens långmod är förvisso stort, och därför frågas föga om hans mening, men kränkes han för svårt — då står han upp och mejar, liksom lien mejar säden, beräkningarnas jämmerliga fält. Platt ingenting blir kvar — blott svarta marken, där skator flaxa skrattande omkring. Då menar man att djävulen tog växten, och löper ylande till kyrkan hän och gömmer huvudet vid prästens mage och skyggar till för allt som far och flyger, anamma, som en vettvill tvåårsmärr.»

»Har du förstått mig, ynkansvärda by? Jag frågar nu: kom ej er själanöd från denna vita vandrerska i natten, hon, som förpinad gick i drömmen ut, förunderligt av trofast längtan vägledd? Si, ingen häxa var hon, ingen vålnad, men utsänd var hon till er egen bot. Ty där hon nattliga gick sjuk förbi, där gick ert kränka samvete på vägen. Är icke detta sanningen, gottfolk?»

Bekräftande steg mumlet upp ur hopen, och huvud nickade sitt ja och amen, men mitt ur högen kom en röst på nytt: »Du talar svåra tankedigert, gubbe, men vet du någon råd, så raska på!»

Då greps profeten av ett mäktigt löje, som hoppade som grodor i hans drag men dog omsider i det stora skägget. Han rätade sig ut i all sin längd, och muntert skrek han ned från kyrkomuren:

»Om jag vet råd? Det var en fråga det! —
Vrid rätt igen vad vrånga viljor vrängde!
Ge drängen åter flickan, som är hans,
och signad sommar skall besöka bygden!»

Han hade sagt vad många länge tänkt, fast klenmod tystat tungan på dem alla. Nu brast den bundna vreden lös, den steg som när en jättegryta kokar över och kastar locket som ett spån ifrån sig. Det sjöd och bubblade i hundra bröst, man fäktade med nävarna, man skrek: »Ge drängen flickan hans! Ge Spangar svinskjuts!» Tumultet växte. Det sög till sig snabbt vad allt som fanns i kyrkbyns fyra hörn av hundar, barn och påkbehängda sällar. Förenade vid kyrkan stodo snart de tvenne stränderna som ständigt trätat, upptända av en helig endräkt nu. »Mot Spangar!» skreks det — »hej, framåt mot Spangar!» — Men ned från kyrkomuren klev profeten och vandrade sin väg till söndagssång.

Dock spred sig hären icke, ned mot bron den rullade sin vredes tunga bränning. En biflod väste upp mot Gammelgård, som låg där grå och stilla, snett mot kyrkan. Man hötte vilt med nävarna mot knuten, där änkan visstes ligga i sin säng, och röster skreko: kopplerska och packa! Då syntes bröderna på farstutrappan, den hederlige Gusten, Jan och Lill-Matt, beväpnade med var sitt tjocka grimskäft. Man lyfte påken... Det var ingen fara, de vinkade på sammansvurnas sätt och drogo med de andra bort mot Spangar.

På bron hölls krigsråd några ögonblick. Så stormade med ens den morska hären mot Spangarstranden som en getingsvärm, med mycken ilska surrande på brinken. Omslutet snart stod nämndemannens hus av ring på ring med hotfullt höjda påkar, och gården fylldes som det regnat gubbar utav en hundrahövdad, skränig hop. »Ge flickan åter, som du stal av drängen! Ge flickan fri, din djävla kvinnotjuv!»

Det kom ej svar. I bommad myndighet stod breda farstudörren järnbeslagen, och fönstren sågo oberörda ned, som kunde intet bryta deras tystnad. Det kom ej svar. Men skränet växte till, bemängt ibland med klang av sprängda rutor, ty nu begynte stenarna att hagla. Och redan sprungo Jan och Lill-Matt upp på farstubron och började med sparkar behamra dörren, dundrande som trummor.

Då hördes ej hur bommen lyftes av, men plötsligt växte Spangar fram på trappan, av vrede vit och jättelik att skåda. Den äldre brodern fälldes med en spark, så han sjönk dubbelviken hop och spydde; men Lill-Matt kramades av nämndemannen med nacken ned mot knäna till en boll, så slungade han bollen ut på gården, och karlar stöpo radvis, där den kom. Men lika plötsligt var han åter borta, och dörren small igen, och bommen föll.

Betänksamhet grep hundramanna hären, och skränet krympte snopet efter hand. Det hade ingen väntat! Omkring trappan förmärktes hastigt ett respektfullt rum. Man stod och morrade i mörka klungor och svor ohyggligt, hötande ibland: i morron, gubbe, vänta du, i morron! Man skelade i smyg mot närmsta grannen: skall inte snart du ge dig av, så jag med heder kan gå hem till aftongröten? Fanflykten började. Där någon smet försiktigt bort i skydd av uthuslängan, som var han stadd i trängande bestyr, där följde genast tjugu trängda efter. Och när det nattades låg brinken tom, och ej ett liv var synligt mer på gården. Ett fäste likt låg nämndemannens hus, tillbommat, tyst, och stirrade omkring sig med sina ödelagda fönsterögon.

* * *

Då tändes där det grubbelsjuka ljuset. Det lyste över midnatt långt mot morgon, helt sakta flämtade det stundom till för kylans andning ur de öde fönstren. Så släcktes det. En ensam man steg ut på farstubron i första

gryningsskenet. Han vandrade till stallet, låste upp och spände för den vackra travarhingsten.

En kärra körde långsamt över bron. Det var ej någon fart i dag på hästen, och piskan vilade förglömd i knät på mannen, som i tankar satt försjunken. Han såg sig aldrig om, han körde bara likt den som äntligt vet sin enda väg, fast den är mödosam och intet brådskar.

Det låg en sällsam ro kring denna man, där han i röda morgonljuset åkte igenom rågarna mot bergen bort.

I RÅGEN

Som elden varit lös i själva kyrkan, så hastigt lopp ett bud från dörr till dörr:

»Säg, har ni hört det — han är kommen, drängen, han vart av Spangar egenhändigt hämtad. Nu sitter han som bäst på Vägasked, förplägas rikligen och fejas fin — här skall bli muntert, jädrar och anfäkta!» Så ropte ryktet jublande kring byn, och julihimlen log och kyrkotuppen.

Det blev ett spring i bodar och kontor, klädkammaren blev plockad i ett huj på helgdagsvästar och på silkesdukar, och varje yngling som var snäll att spela tog länge glömda felan från sin spik. Han kvintilerade som hin en stund, tills lådan åter lydde gamla konster, och spottade i nävarna och sprang.

Snart var det tomt i gårdarna. Blott farmor satt vaktande den övergivna grytan, och några ungar stodo runt omkring och frågte ängsligt: farmor, blir det krig? Men utåt Vägasked gick strömmen jämn längs sockenvägens middagsheta fåra, välkomnande den äntligt funna frälsarn.

Han satt i stugan. Men profeten stod och stängde vägen, talande från trappan. Ty sjuttiåringen höll på som bäst och hyfsade den vilda junkarluggen — det sågo pojkarna, som klättrat upp till fönstren, stångande varann i höjden. Då gav man sig till tåls en stund ännu. Man spände för den välbekanta hästen, byns blankaste och lataste och äldsta, för gubbens sällan

sedda söndagsschäs. Man pyntade till hyllning ekipaget med blom och strå, från närmsta tegar brutna av flinka flickor, och ur rian sjöd en storm av stråkar, prövande till samspel.

Nu var han äntligt färdig. Ett hurra bröt löst kring trappan, svällde ut och steg ur trängseln upp mot sommarstilla molnen. Och hela gården vred sig runt en stund som när en stordeg knådas i ett tråg, tills allt var ordnat efter stånd och ställning. Då bröt man upp, och detta var ett festtåg, vars make ingen lär ha sett i byn.

Först gingo tjugu drillande fioler. Så kom profetens häst, av gubben körd med mycken värdighet i väldig respäls.

Han satt och svettades och sken, men drängen, den sjuttiåriga, stod bak i bygeln så styv i ryggen som en kejsarknekt. Kring båda hjulen rullade en sol av granna rågax, och ur hästens sele stack blåklint ut i vajande buketter.

Och tronande med hatten i sin hand satt högst i kärran Spangardrängen Markus, han viftade ibland mot följet ut, men för det mesta var han svårt förlägen. Ty efter kärran i allvarlig takt kom rad på rad av kyrkobyns förnämste, behållna bönder, myndiga i min, med guldked guppande på svarta västar. Så kommo kvinnofolken i en flock med snack och snytningar och glädjetårar, så slagsmålssällar, pojkar, hundar, barn. Allt lägre sjönko stånden, varv på varv, precis som taken gjorde det kring kyrkan, tills allt omsider tog en ändalykt med fiskar Filus och hans barnbarnsbarn. Nej, sist av alla, kryssande i dammet kom brännvinsbrännar Janne med sin bock, han svang en kutting lallande i luften, frampuffad understundom av den röde.

Så drog man festligen i kyrkbyn in. Från gård till gård gick tåget, överallt det viftade från trapporna välkommen. Och när man äntligt gjorde halt på bron, stod aftonsolen lutande mot nedan.

Det blev en natt, som byn besjunger än! Från alla vallar ljudet muntert spel, och bössor knallade mot ljumma himlen, från vilken stjärnskott föllo ned till svar. Det flammade på ån: en jätteflotte av tjärigt stapelvirke tändes på, och båtar rodde svängande med bloss kring stränderna, som dansade i skenet. På Vägasked var fest tills morgon kom: rigolvet dundrade av hundra klackar, då sjuttiåra drängen förde an det stolta purpuriet, högtidsdansen. Det var den natten som profetens golv mot morgonsidan rämnade med brak — det är bevarat än till minnesmärke.

Men långt från gästabud och dryck och dans försvunno de i sädeshavets skymning, de två som bygden hyllade i natt. De gingo tigande från ren till ren, för häpna för att ännu töras tala. Blott axen viskade sitt sus som förr ur när och fjärran i den mörkblå natten. Allt längre gingo de, alltmer de sjönko i rågens varma, välbekanta famn.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RåGENS
RIKE ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE

PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are

located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project

Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund.

If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the

efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment

including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate.

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a

copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility:
www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.